

**Návrh na prohlášení lidového
tance *slovácký verbuňk*
za Mistrovské dílo ústního
a nemateriálního dědictví lidstva**

PRAHA 2004

Obsah

1. Identifikace	4
<i>a. Členský stát:</i>	4
<i>b. Název formy kulturního projevu či kulturního prostoru:</i>	4
<i>c. Název společenského celku:</i>	4
<i>d. Zeměpisná poloha formy kulturního projevu či kulturního prostoru; poloha příslušného společenského celku:</i>	4
<i>e. Četnost této formy kulturního projevu:</i>	4
<i>f. Odpovědné osoby nebo organizace ve společenském celku/celcích nebo ve vládě (příjmení, křestní jméno, titul, poštovní adresa, telefon, fax, e-mail):</i>	6
2. Popis	7
<i>a. Popis kulturního prostoru nebo formy kulturního projevu.</i>	7
<i>b. Historie, vývoj a sociální, symbolické a kulturní funkce.</i>	8
<i>c. Technický popis, autentičnost, styl, žánr, významné školy a (u materiálních předmětů) materiály, funkce, metody výroby a použití.</i>	9
<i>d. Seznam uznávaných nositelů tradice.</i>	11
<i>e. Udržitelnost a možná rizika vymizení, tlaků či omezení v důsledku:</i>	14
3. Odůvodněnost kandidatury	15
<i>a. Výjimečná hodnota jako vrcholné dílo lidského tvůrčího génia pro dotčenou komunitu a udržení kulturní rozmanitosti:</i>	15
<i>b. Kořeny verbuňku v kulturní tradici či kulturní historii příslušného společenského celku:</i>	15
<i>c. Role verbuňku jakožto fenoménu potvrzujícího kulturní identitu dotčeného společenství; jeho význam jakožto zdroje inspirace a pro mezikulturní výměny, jeho současná sociální a kulturní role v dotčeném společenství:</i>	16
<i>d. Dokonalost provádění verbuňku</i>	16
<i>e. Hodnota verbuňku jako jedinečného svědectví žijící kulturní tradice</i>	16
<i>f. Existence rizik zániku verbuňku z důvodu dostatečných prostředků jeho uchování a ochrany anebo zrychlených procesů urbanizace a akulturace</i>	18
4. Management	18
<i>a. Organizace či orgán zodpovědný za ochranu, uchování a posílení formy kulturního projevu či kulturního prostoru (právní postavení organizace či orgánu, jeho uznaná národní kompetence, jméno a adresa odpovědné osoby, zdroje financování, atd.).</i>	18
<i>b. Opatření, která už byla učiněna k posílení formy kulturního projevu či kulturního prostoru způsobilým, který je žádoucí pro jednotlivce i společenský celek:</i>	20
5. Akční plán	22
<i>a. Název projektu:</i>	22
<i>b. Organizace či orgán zodpovědný za realizaci akčního plánu:</i>	23
<i>c. Podrobný popis zapojení jednotlivců, kteří jsou uznáni jako odborníci ovládající technické dovednosti či know-how, nebo příslušných společenských celků:</i>	23
<i>d. Administrativní či právní mechanismy pro ochranu příslušné formy kulturního projevu či kulturního prostoru:</i>	23
<i>e. Zdroje a úroveň financování:</i>	24
<i>f. Dostupné lidské zdroje (jejich kompetence a zkušenost) a možnosti školení v projektech vztahujících se k ochraně, posílení a šíření:</i>	24
<i>g. Podrobný plán:</i>	24
6. Základní doprovodná dokumentace	
<i>6.a: Dokumentace nezbytná pro vyhodnocení spisu, a to mapy, fotografie s příslušnými negativy či diapozitivy, zvukové či audiovizuální (video) záznamy či</i>	

jakýkoli jiný užitečný materiál, který dokládá kandidaturu, společně s dopisem opravňujícím k šíření všech těchto dokumentů pro účely propagace, analýzou prací na dané téma a úplnou bibliografií uspořádanou podle běžné praxe ve vědeckém a akademickém světě.

6.a.1:

Mapy

a) Mapa Evropy se zvýrazněnou Českou republikou

b) Mapa České republiky se zvýrazněnou částí jižní a jihovýchodní Moravy

c) Mapa jižní a jihovýchodní Moravy

d) Mapa Slováků a jeho subregionů

6.a.2:

Městské a obecní úřady Slováků

6.a.3:

Folklorní soubory v nichž se tančí verbuňk

6.a.4:

Zřizovací listina Národního ústavu lidové kultury

6.a.5:

Kulturní politika

6.a.6:

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR

6.a.7:

Fotopříloha

6.a.8:

6 ks videokazet s doprovodnými publikacemi a prohlášení, že Národní ústav lidové kultury je výhradním nositelem autorských práv k těmto videokazetám

6.a.9:

Literatura vztahující se ke kulturnímu statku verbuňk

6.b:

Slovácký verbuňk (videodokument profesionální kvality – DV CAM)

6.c: Písemný dokument nebo video či audio záznam nebo nějaký jiný nezvratný doklad prokazující souhlas příslušného společenského celku nebo jednotlivců s obsahem spisu.

6.c.1: souhlas Národního ústavu lidové kultury s obsahem spisu

6.c.2: souhlas nositelů tradice – vynikajících tanečníků s obsahem spisu

6.d: Seznam pěti dalších mimořádných kulturních činů a kulturních fenoménů a/nebo kulturních prostor, jejichž možné prohlášení za mistrovské dílo ústního a nehmotného dědictví lidstva v následujícím desetiletí členský stát zvažuje k navržení.

Slovácký verbuňk

1. Identifikace

a. *Členský stát:*
Česká republika.¹

b. *Název formy kulturního projevu či kulturního prostoru:*
slovácký verbuňk – mužský improvizovaný tanec skočného charakteru

c. *Název společenského celku:*
Mužská populace Slovácka.

d. *Zeměpisná poloha formy kulturního projevu či kulturního prostoru; poloha příslušného společenského celku:*

Slovácko² je etnografická oblast na jižní a jihovýchodní Moravě (Morava je jedna z tzv. historických zemí náležejících k České koruně; Morava představuje zhruba východní polovinu současného českého státu) v České republice geograficky a správně náležející do Jihomoravského a Zlínského kraje.

Z východu je tato etnografická oblast geograficky vymezena hřebenem Bílých Karpat svažujících se do Dolnomoravského úvalu. Z jihu povodím řeky Dyje přibližně od obce Lanžhot po Mikulov. Ze západu ohraničuje území dolní Podyjí a pahorkatina Ždánický les. Severní hranici vymezeného území vytvářejí pahorkatina Chřiby a pomyslná čára od Napajedel, přes Luhačovice, Bojkovice, až po Starý Hrozenkov.

Oblast Slovácka zahrnuje několik menších podoblastí kolem význačných kulturně-sociálních a hospodářských lokalit (Kyjov, Strážnice, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Starý Hrozenkov, Velká nad Veličkou a Břeclav).³ Z hlediska výskytu slováckého verbuňku k nim lze přiřadit ještě oblast hanáckého Slovácka, které se nachází mezi Hustopečemi a Ždánicemi.

e. *Četnost této formy kulturního projevu:*

V uvedeném prostoru je četnost tančení verbuňku v jednotlivých lokalitách proměnlivá. Je závislá na intenzitě a frekvenci zvykoslovných a obřadových aktivit, jichž je tento kulturní projev neoddělitelnou a charakteristickou součástí. Intenzita a frekvence je pochopitelně v různých lokalitách tedy odlišná.

Z těchto zvykoslovných a obřadových aktivit je třeba v první řadě uvést hody⁴, které mají v řadě lokalit nepřerušovanou tradici doloženou již před několika staletími a které se v dalších lokalitách spontánně obnovují, protože s odchodem komunistického režimu padly i ideologické bariéry a překážky, které byly slavení hodů – vzhledem k jejich náboženskému podtextu - kladeny. Tato renesance svědčí mimo jiné o síle tradice této slavnosti. Verbuňk při ní hraje nezastupitelnou roli, a to při obřadní i zábavné prezentaci všech věkových kategorií mužské části komunity. Všemi účastníky obřadu, tj. většinou obyvatel obce je vnímán jako projev prestižní,

¹ Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.1 Mapy – mapa a) a mapa b)*

² Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.1 Mapy – mapa c) a mapa d)*

³ Odtud většinou i názvy etnografických podoblastí: kyjovské Dolňácko, strážnické Dolňácko, hradištské Dolňácko, uherskobrodské Dolňácko. V okolí Starého Hrozenkova se nachází etnografická podoblast Moravských Kopanic, v okolí Velké nad Veličkou podoblast Horňácka a v okolí Břeclavi podoblast Podluží.

⁴ Obecní slavnosti, které se konají o víkendů nejbližšímu svátku patrona, jemuž je zasvěcen místní chrám či kaple.

podle něhož se hodnotí postavení tanečníka či tanečnicků v rámci lokální mužské komunity.

Nominovaný kulturní statek (verbuňk) se jako přirozená součást tanečního repertoáru v obci dále vyskytuje také při svatbách, při masopustních tanečních zábavách⁵, při dožínkách⁶, vinobraní⁷ a všude tam, kde je k tanci společenská příležitost.

Lze říci, že v místě výskytu je vždy nositelem tohoto kulturního projevu přibližně 10 – 50% mužské populace.

Z celkového počtu obcí, které tvoří teritorium Slovácka se v současné době vyskytuje verbuňk ve sledovatelné intenzitě přibližně ve třech čtvrtinách z nich.⁸ Zhruba ve dvou pětinach těchto obcí působí folklorní amatérské soubory, v jejichž repertoáru je verbuňk udržován v původní podobě i rozvíjen v rámci jejich zpracování folklorního materiálu. Jejich zásluhou, tj. pořádáním veřejných vystoupení mimo místo výskytu, se dostává tento fenomén do povědomí kulturní veřejnosti na národní i mezinárodní úrovni.

⁵ Taneční zábavy konané v období od svátku Tří králů po Popeleční středu.

⁶ Slavnost na oslavu ukončení žní.

⁷ Slavnost po ukončení sklizně vína.

⁸ Na území Slovácka, po ověření na krajských úřadech Jihomoravského a Zlínského kraje, lze zaznamenat 194 městských a obecních úřadů. Podle výzkumu provedeného v první polovině roku 2004 vypadá situace následovně:

OBCE, KDE SE VERBUŇK TANUJE:

Archlebov, Babice u Uh. Hradiště, Bílovice u Uh. Hradiště, Blatnice pod svatým Antonínkem, Bojkovice, Boleradice, Borkovany, Boršice u Buchlovic, Bořetice u Hustopečí, Brumovice na Moravě, Břeclav, Březolupy, Buchlovice, Bukovany u Hodonína, Částkov, Čejč, Čejkovice, Dambořice, Dolní Bojanovice, Dolní Němčí, Drslavice, Dubňany, Halenkovice, Hlohovec, Hluk, Hodonín, Horní Němčí, Hostějov, Hovorany, Hroznová Lhota, Hrubá Vrbka, Hrušky, Hustopeče u Brna, Huštěnovice, Jalubí, Jankovice, Ježov, Josefov, Karlín, Klobouky u Brna, Kobyly na Moravě, Komárov, Korytná, Kostelany nad Moravou, Kostelec u Hodonína, Kostelec u Kyjova, Kostice, Košíky, Krumvíř, Kudlovice, Kunovice, Kuželov, Kyjov, Lanžhot, Lipov, Louka, Lovčice u Kyjova, Lužice, Malá Vrbka, Medlovice, Mikulčice, Mikulov na Moravě, Milotice, Mistřice, Modrá, Moravany u Kyjova, Moravská Nová Ves, Moravský Písek, Moravský Žižkov, Morkůvky, Mutěnice, Napajedla, Násedlovice, Nedachlebice, Nedakonice, Němčičky u Břeclavi, Nenkovice, Nivnice, Nový Poddvorov, Ořechov, Ostrovánky, Ostrožská Lhota, Ostrožská Nová Ves, Osvětimany, Petrov, Podivín, Podolí, Polešovice, Popovice, Ratiškovice, Rohatec, Skalka, Skoronice, Sobůlky, Spytihněv, Staré Město u Uh. Hradiště, Starovičky, Starý Poddvorov, Stavěšice, Strážnice, Strážovice, Stříbrnice, Sudoměřice, Svatobořice-Mistřín, Syrovín, Šakvice, Šardice, Těmice u Hodonína, Terežín, Topolná, Traplice, Tučapy, Tupesy, Tvrdonice, Týnec u Břeclavi, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Uherský Ostroh, Uhřice, Vacenovice, Vážany, Velehrad, Veletiny, Velká nad Veličkou, Velké Bílovice, Velké Hostěrádky, Velké Pavlovice, Věteřov, Veselí nad Moravou, Vlčnov, Vlkoš, Vnorovy, Vracov, Vrbice u Břeclavi, Vřesovice, Zlámanec, Zlechov, Žádovice, Ždánice, Želetice, Žeravice.

OBCE, KDE SE VERBUŇK DO SOUČASNOSTI NEDOCHOVAL:

Bánov u Uherského Hradiště, Blatnička, Boršice u Blatnice, Břestek, Březová u Uherského Brodu, Bystřice pod Lopeníkem, Bzenec, Diváky, Domanín, Dražůvky, Horní Bojanovice, Hostětín, Hradčovice, Javorník, Kašnice, Kelčany, Kněždub, Kněžpole, Komňa, Kozojídky, Labuty, Lopeník, Nechvalín, Nezdenice, Nová Lhota, Pašovice, Pitín, Prakšice, Radějov, Rudice, Salaš, Slavkov, Staré Hutě, Starý Hrozenkov, Strání, Stupava, Suchá Loz, Suchov, Sušice, Svárov, Šarovy, Šumice, Tasov, Tvarožná Lhota, Újezdec u Osvětiman, Vápenice, Vyškovec, Záhorovice, Žarošice, Žeraviny, Žitková.

Rekapitulace: verbuňk se tančí ve 142 obcích, tj. 73,2 % ze všech obcí Slovácka. Verbuňk se do současnosti nedochoval v 52 obcích, tj. 26,8 % ze všech obcí Slovácka.

f. Odpovědné osoby nebo organizace ve společenském celku/celcích nebo ve vládě (příjmení, křestní jméno, titul, poštovní adresa, telefon, fax, e-mail):

Odpovědné orgány a organizace na národní úrovni:

Ministerstvo kultury

Odbor regionální a národnostní kultury

Ředitelka: Dr. Zuzana Malcová

Maltézské náměstí 1

118 11 Praha 1

tel.: +420 257 085 111

fax: +420 224 311 444

e-mail: zuzana.malcova@mkcr.cz

www.mkcr.cz

Národní ústav lidové kultury

Ředitel: Dr. Jan Krist

696 62 Strážnice – zámek

Česká republika

Tel.: +420 518 306 611

Fax: +420 518 306 615

E-mail: info@nulk.cz

www.nulk.cz

jan.krist@nulk.cz

Odpovědné orgány a organizace na regionální úrovni:⁹

Jihomoravský kraj

Hejtman: Ing. Stanislav Juránek

Krajský úřad Jihomoravského kraje

Žerotínovo náměstí 3/5

601 82 Brno

Tel.: +420 541 651 111

Fax: +420 541 651 209

www.kr-jihomoravsky.cz

Zlínský kraj

Hejtman: František Slavík

Krajský úřad Zlínského kraje

Třída Tomáše Bati 3792

P.O.Box 220

761 90 Zlín

Tel.: +420 577 043 111

Fax: +420 541 043 152

www.kr-zlinsky.cz

⁹ Oba krajské úřady zřizují několik muzejních pracovišť, z nichž minimálně jedno v každém kraji je pověřeno plněním úkolů vyplývajících z Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice (viz *základní doprovodná dokumentace 6.a.6*), která má přispět k identifikaci, dokumentaci, uchování, šíření a prezentaci tradiční lidové kultury, již je verbuňk součástí. V Jihomoravském kraji je tímto pověřeným muzeem Masarykovo muzeum v Hodoníně, ve Zlínském kraji pak Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Odpovědné orgány a organizace na lokální úrovni:

Městské a obecní úřady Slovácka¹⁰

Folklorní soubory:

Kromě shora uvedených centrálních a krajských institucí a obecních a městských úřadů se verbuňkem zabývají folklorní soubory, které jsou v České republice amatérské. Z právního hlediska jde většinou o občanská sdružení. Těch je při tančení verbuňku aktivních k 31. květnu 2004 celkem 56. Vzhledem k tomu, že však jde o dobrovolná sdružení, která jsou zcela autonomní ve své činnosti, zmiňujeme je zde pro úplnost. Jejich adresář je uveden v *Základní doprovodné dokumentaci 6.a.3.*

2. Popis

a. Popis kulturního prostoru nebo formy kulturního projevu.

Slovácký verbuňk patří mezi mužské tance skočného charakteru.

Je tancem improvizovaným.

Prvou jeho zvláštností je, že jeho neodmyslitelnou součástí je předzpěv taneční písně.

Další zvláštností je, že ačkoliv se převážně tančí hromadně, každý z tanečníků přitom tančí sám za sebe, s výrazem své regionální a místní příslušnosti, své povahy a individuálního tanečního umění.

Verbuňk má obvykle tři části: předzpěv, při němž již začíná pohybový projev, taneční část pomalého či středního tempa a taneční část rychlou. Tancuje se na určitý okruh písní, mezi nimiž od druhé poloviny 19. století převládají tzv. písně novouherské.¹¹

Název tance je odvozen z německého slova Werbung (tj. najímání, ucházení se) a z praxe nábory do vojenské služby, prováděného v českých zemích do r. 1781 za účasti profesionálních vojenských tanečníků. Souvislost tance s vojenským životem je patrná z textů mnohých verbuňkových písní.

Etnomuzikologové datují vznik verbuňku na našem území do první poloviny 18. století, nejvýše však do sedmdesátých let 18. století. První píseň výslovně uvedená jako *verbuňk* se nachází pod číslem 330 v Guberniální sbírce z roku 1819 začíná slovy „Juž sem prišel, daj že mi“.¹² Pochází snad z Kyjovska nebo Ždánka.¹³ V téže

¹⁰ Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.2.*

¹¹ Vrstva harmonických písní novějšího vývojového období. Vznikaly koncem 18. stol. v budapeštské měšťanské společnosti jako zábavné a taneční písně, postupně však pronikaly na celé území Uher. Hlavními znaky novouherského stylu jsou: a) harmonický základ melodie s modulačními vybočeními a tonálními skoky, b) uzavřená čtyřdílná hudební forma s transpozicí prvního dílu o kvintu výš, s kontrastním třetím dílem a opakováním prvního dílu v závěru (forma A A⁵ B A a její varianty); třetí, odlišný díl formy bývá symetricky dělitelný a sylabicky delší nebo naopak kratší, c) tečkovaný rytmus variabilní od strofy k strofě a zaměnitelný za pravidelné čtvrtinové hodnoty, se střídá s rytmem osminovým; rytmicky výrazné jsou kadenční formulky, d) rozměrnější verše jsou většinou 10, 11, 14, e) melodie mají větší ambitus, především zásluhou kvintových sekvencí; časté jsou velké melodické skoky v oktávách, kvintách a kvartách.

¹² VETTERL, K.- HRABALOVÁ, O.: Guberniální sbírka písní a instrumentální hudby z Moravy a Slezska z roku 1819. Strážnice 1994, s. 402. (Guberniální sbírka vznikla z podnětu vídeňské Gessellschaft der Musikfreunde a s podporou vlády, na jejíž pokyn se uskutečnila v roce 1819 rozsáhlá sběratelská akce lidových písní, instrumentální hudby a tanců ve všech guberniích tehdejší rakouské monarchie. Materiály z Moravy jsou částečně uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, částečně ve Vídni v archivu

sběratelské akci byla zapsána partitura hudeckého cifrování¹⁴ při obchůzce chlapců a děvčat kolem hodové máje¹⁵ a popis točivého tance, jenž obsahuje i prvky dnešního verbuňku - vyskakování a potlesky na okované podpatky. Zápis byl pořízen v Dolním Rakousku u slovanského obyvatelstva na ranšpurském panství, kulturně spřízněném s Podlužím.¹⁶

Nejstarší písemnou zmínku o mužských skočných projevech na Slovácku, blíže ovšem nelokalizovanou, najdeme ve spisu Josefa Rohrera z roku 1804, kde popisuje chlapce poskakující kolem maďarského důstojníka, jehož vyprovázejí s hudbou na ubytovnu.¹⁷

Poprvé zaznamenávají mužský tanec, označený jako *cifrování* nebo *hopkování*, případně jej stručně charakterizují, autoři publikující až v poslední čtvrtině 19. století. Tyto písemné údaje se vztahují k verbování u hanáckých Slováků, na Horňácku a na Podluží. Sporadické zprávy do 1. poloviny 20. století jsou v jeho druhé polovině nahrazeny cílevědomým odborným zájmem, jehož výsledkem jsou přesné choreografické popisy, určené vznikajícím souborům lidových tanců. Na základě kusých informací z 1. poloviny 19. století etnochoreologové soudí, že se verbuňk formoval jako samostatný tanec v 2. polovině 19. století a v průběhu 20. století se vyvinul do šesti regionálních typů.

b. Historie, vývoj a sociální, symbolické a kulturní funkce.

Jak již bylo uvedeno, název tance verbuňk je odvozen z německého slova Werbung (tj. najímání, ucházení se) a z praxe nábory do vojenské služby, prováděného v českých zemích do r. 1781 za účasti profesionálních vojenských tanečnicků.

Avšak tanec byl dříve znám i pod jinými názvy. K jeho předchůdcům patří tzv. mládenecké tance, ale i jiné pohybové formy, z nichž se postupně vyvinul. Patří k nim především přizdobovaná chůze v průvodech a při obřadních obchůzkách, tance do skoku (o to, kdo výše vyskočí), individuální projev mužů v točivých tancích a další tance s příbuznými prvky. Jako samostatný tanec se tedy formoval ve druhé polovině 19. století, což výrazně souviselo s rozšířením písní novouherského typu.

Ve slováckém verbuňku rozeznáváme šest základních typů, které jsou blíže charakterizovány v dalším textu.¹⁸ Ty se vyhraňovaly na přelomu 19. a 20. století a v první čtvrtině 20. století a vyvíjejí se dodnes.

Do konce 1. poloviny 20. století se všechny typy tradovaly předáváním z generace na generaci a vyvíjely se působením talentovaných vynikající tanečnicků z postupně nastupujících generací. Musíme však konstatovat, že v některých subregionech se verbuňk udržoval jen ve velmi jednoduché formě nebo stagnoval nebo dokonce

Gessellschaft der Musikfreunde. Celkově bylo na Moravě sebráno 1174 písní, záznamů instrumentální hudby a tanců.)

¹³ KRIST, J. M.: Verbuňk na Kyjovsku. Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Řada II. Mužské taneční projevy, díl 1. Strážnice, Ústav lidové kultury 2000, s. 10.

¹⁴ Zdobení melodie řadou dalších not doplněnou často o různé rytmicko-melodické útvary jako jsou trylky, přírazy apod.

¹⁵ Strom (obvykle smrk), který je odkůrován a je mu ponechána pouze zelená špička, která se zdobí pentlemi. Tento strom je převezen z lesa doprostřed obce, kde je zasazen. Soustředí se kolem něho hodové dění.

¹⁶ VETTERL, K.: Písně a tance Slováků z Ranšpurku před 150 lety. Národopisné aktuality 9, 1972, s. 271 - 283.

¹⁷ ROHRER, J.: Versuch über die slawischen Bewohner der österreichischen Monarchie I. Wien 1804, s. 151. In: Počátky národopisu na Moravě. Antologie prací z let 1786—1884. (Sestavil R. Jeřábek.) Strážnice 1997, s. 44.

¹⁸ Viz podkapitola 2c. *Technický popis, autentičnost, styl, žánr, významné školy a (u materiálních předmětů) materiály, funkce, metody výroby a použití.*

mizel. Nová situace nastala v průběhu padesátých let 20. století, kdy na většině území Slovácka došlo k návratu ke staršímu složení hudebních těles s převažujícím obsazením smyčcových nástrojů, k nimž téměř pravidelně přibyl cimbál. Stoupala i kvalita hudebního projevu. Ten se stal inspirací tanečnickům, kteří se snažili nové kvalitě vyrovnat i svým projevem.

Bez významu pro uchování verbuňku nebyl ani vznik amatérských těles, která začala lidovou hudbu a tanec pěstovat a posléze upravovat i pro svá vystoupení. V tzv. folklorních souborech se začal verbuňk vyučovat, avšak vždy s důrazem na zachování improvizčního a individuálního charakteru tance. To přispělo k jeho udržení a dalšímu šíření, neboť členové těchto souborů verbuňk tančili i mimo prostředí svých souborů. Pokusy choreograficky upravovat verbuňk do podoby tance kolektivního, nebyly příznivě přijaty ani veřejností, ani mezi folklorním soubory. Dnes jsou takovéto přístupy již zcela odmítnuty.

Verbuňk začal žít dvojitým životem: při tradičních nebo revitalizujících se zvykoslovných a obřadových aktivitách, kdy ho tančí každý, kdo ho alespoň trochu umí, a na jevištích a pódiiích v podání folklorních souborů. Obě tyto formy se přitom vzájemně ovlivňují. Tradice jednotlivých typů je však tak silná, že se v některých oblastech nejen udržují, ale i dále vyhraňují. Nadále tu působí vliv vynikajících tanečnických osobností.

Verbuňk plní několik funkcí a vyznačuje se vysokou emotivností, což souvisí mimo jiné s tím, že jde o tanec improvizovaný, který není vázán přesnými choreografickými pravidly, a tudíž dávající širší prostor spontaneitě a vyjádření osobního emočního náboje tanečnicka.

Některé historické funkce verbuňku zůstaly zachovány do současnosti, např. jeho funkce soutěživá (tanečníci porovnávají své výkony mezi sebou) a erotická (tanečníci se předvádějí před příslušnicemi druhého pohlaví, zejména v období hledání životní partnerky). Naproti tomu se vytratila funkce psychická, kdy tanečník-odvedenec kompenzoval značné psychické napětí a negativní emoce plynoucí z blízkého se dlouhodobého odchodu z domova do cizího prostředí tvrdé vojenské služby. Stejně tak se vytratila funkce symbolicko-sociální, neboť během tance tanečník změnil svůj společenský stav ze svobodného člověka na vojáka.¹⁹ Dále se však rozvíjí funkce obřadní. Verbuňk je nadále součástí slavnostních průvodů, při hodech se jím vítají přespolní, jimž se tak ale zároveň adresuje výzva k porovnání výkonů a poselství o vlastní síle a obratnosti, jichž je k tanci potřeba, a zároveň se představují domácí komunitě, domácímu publiku. Nejnověji se stal výraznou součástí obřadu uctění památky zesnulých vynikajících tanečnicků. Podle verbuňku se dá určovat i regionální příslušnost interpretů, což souvisí s jeho funkcí identifikační či reprezentativní (verbuňk je totiž, jak je patrné z dalšího výkladu, geograficky diferencován na několik typů).

c. Technický popis, autentičnost, styl, žánr, významné školy a (u materiálních předmětů) materiály, funkce, metody výroby a použití.

Verbuňk jako samostatný tanec, jak již bylo řečeno, sestává ze tří částí: předzpěvu táhlé písně, taneční pomalejší části a tance v rychlém tempu. Znakem doprovodné melodie k tanci je tečkovaný rytmus²⁰, 4/4 takt pro část pomalou a 2/4 takt pro rychlou část.

¹⁹ Ztráta těchto posledních dvou funkcí je nyní již naprosto nevratná, neboť povinná vojenská služba byla v České republice zrušena.

²⁰ Název vyjadřující optický vzhled notového zápisu tónové dvojice, v níž delší tón je v notovém záznamu opatřen tečkou prodlužující trvání tónu o polovinu

Ve slováckém verbuňku rozeznáváme šest základních typů, podle subregionů Slovácka, v nichž má verbuňk specifickou, tradicí ustálenou podobu. Podle stavu současného bádání lze hovořit o typu z okolí města Strážnice, z okolí města Kyjova, typu hanácko-slováckém z okolí měst Hustopeče a Ždánice, hornáckém z okolí Velké nad Veličkou, uherskohradištském z okolí Uherského Hradiště a Uherského Brodu a o typu podlužáckém z okolí města Břeclavi. Tyto typy se vyhraňovaly na přelomu 19. a 20. století a v první čtvrtině 20. století, a vyvíjejí se dodnes.²¹

Je nutno zdůraznit, že taneční prvky, tj. výskoky, přeskoky, odskoky, příklepy, srážení pat, podupy, potlesky, dřepy, přednožování, zanožování atd., jsou z větší části ve všech typech totožné, liší se však intenzitou, četností výskytu, vedením nohou, někdy i rukou, a držením těla při tanci.

Kořeny původu jednotlivých typů můžeme hledat v krajinném prostředí a s ním souvisejícím způsobem hospodaření obyvatelstva, rozličných podobách tradičního lidového odívání (např. výška podpatků a tvar boty, střih košile a kalhot, stabilita a velikost pokrývky hlavy, množství a délka pentlí), v povaze (sociálně psychologických rysech) obyvatel dané oblasti, v pohybových zvyklostech, odvozených z jiných zdejších lidových tanců, ve výrazné lokálně a regionálně identifikační roli, kterou tanec plní a samozřejmě v tradici.²² Ta je u jednotlivých typů verbuňku tak silná, že se tyto typy nejen udržely, ale v některých oblastech i dále vyhranily. I nadále tu působil a působí vliv vynikajících tanečnických osobností.

Tak např. pro typ verbuňku, který je tančen v **oblasti dříve zemědělského městečka Strážnice**, měl takovýto význam lidový tanečník František Vajčner, řečený Plaček (působil cca od roku 1910 do 1950). Spolu se svými dvěma syny posunul tamní formu verbuňku do podoby, která je ve městě a jeho okolí udržována a rozvíjena i v současnosti a stal se z ní regionální typ tohoto tance. Strážnický typ verbuňku má tři taneční části – pomalou, středního tempa, která se jinak na Slovácku vyskytuje málo, a rychlou. Tanečníci jsou vzpřímení a snaží se v každé části užívat jiné figury a rozvíjet je do prostoru. Pomalá část je vytvářena figurami spíše krokového než skočného charakteru. Pro obě další části jsou typické nepřilíživě vysoké výskoky a nohy se drží více při zemi při důsledném propínání špiček chodidel vždy, když zem opustí. Paže jsou rozpaženy do výše hlavy.

Pro typ verbuňku tančený v **obcích mírně zvlněné krajiny kolem Kyjova** je charakteristické časté používání tanečních figur podnártovou částí nohy. Zdejší tanečníci kladou značný důraz na pomalou část, kterou tančí více do prostoru, zatímco v rychlé části tančí spíše na místě, v obou částech se snaží o rozdílné figury. Někdy tančí i ve středním tempu. Výskoky jsou vyšší, také kolena zvedají výše a občas zařazují vysoké přednožení nebo širší unožení jednou nohou. Hýžďovou část těla mají při tanci vysazenu dozadu, paže drží rozpaženy přibližně do výše hlavy. S oblibou zařazují do tance přednožování v dřepu, charakteristickou figurou je postupný přechod ze stoje do dřepu otočkou.

Na hanáckém Slovácku kolem měst Hustopeče a Ždánice se v posledních desetiletích vyhraňuje další regionální typ. Je to národopisná podoblast na přechodu mezi Slováckem a Hanou, která má ve svých severních obcích úzké vztahy k sousednímu Kyjovsku, a v jižních k sousednímu Břeclavsku. Proto zde má verbuňk dvě sousedními oblastmi ovlivněné varianty. Na severu

²¹ Viz *základní doprovodná dokumentace 6.a.1: Mapy – mapa d.*

²² Tradice – přenášení z generace na generaci vybraných neměnných kulturních vzorů, pravidel a ideí, soustředěných v kulturním povědomí daného společenství.

postrádá pomalou taneční část a začíná částí středního tempa. Podobně tomu bylo dříve i na jihu, ale tam se nyní stále více prosazuje před část středního tempa i část pomalá. Tanec v obou částech tohoto kraje má umírněný charakter, poměrně chudý na taneční figury.

Další regionální typ představuje **verbuňk na Hornácku**, tj. v podhorských obcích kolem Velké nad Veličkou. Je charakterizován nevysokými výskoky, tanečními figurami prováděnými nízko nad zemí a ponejvíce podnártovou částí nohy a častějšími podupy. Tanečníci jsou vzpřímeni, paže drží většinou v mírném odpažení, výše jdou jen při vyvažování pohybu. Pomalou část tance zde tančí většinou jen v rozsahu repetic předzpívané písně. Při pomalé i rychlé části používají většinou stejných figur. Tančí se ponejvíce na místě. Verbuňk zde žije již jen ve folklorních souborech, které se snaží udržovat místní zvyky.

Další regionální typ nacházíme v rovinaté a mírně zvlněné krajině **kolem Uherského Hradiště a Uherského Brodu**. Klade se značný důraz na pomalou část, tančenou v rozsahu celé sloky. V obou částech, které tanečníci rozvíjejí hodně do prostoru, se snaží používat jiné figury. Výskoky jsou poměrně vysoké, často s otočkami kolem osy těla, kolena se zvedají rovněž vysoko. Mnozí tanečníci mají tendenci se předklánět, paže jsou rozpaženy často až nad úroveň hlavy. Oblíbenými figurami zde jsou poskočný zakládání krok a výskok z dřepu do vysokého přednožení s častým potleskem o holeň přednožené nohy. V okolí Uherského Brodu se verbuňk jako figurálně bohatší tanec začal šířit až v padesátých letech 20. století nejdříve v prostředí folklorních spolků a souborů a poté i mimo ně. To je důkaz životaschopnosti verbuňku na straně jedné, na straně druhé to dokládá významnost existence folklorních souborů pro udržování tradiční a lidové kultury, na straně třetí životaschopnost místní lidové kultury a její schopnost přijímat nové prvky.

Rovina kolem města Břeclavi, tzv. Podluží, je domovem dalšího, velmi výrazného regionálního typu. Velký důraz je kladen na pomalou taneční část, která tu má dokonce zvláštní název (tzv. válaný verbuňk). Typické pro ni je množství náleků a dřepů, půlotáčky a otáčky v nich, dlouhé a zeširoka provedené odskoky nebo sunutí po chodidlech do stran. Svobodní tanečníci mají na slavnostním kroji dlouhé pentle, které si malebně přehazují přes rozpažené paže, zejména při dřepových a poklekových figurách, a vratký klobouk, který je nutí, aby byli vzpřímeni a důsledně dodržovali svislou osu těla. Pohyb v prostoru je veden do stran, nikoliv do hloubky, a to v obou tanečních částech. Většinou odlišné figury se užívají v rychlé části. Patrný je i rozdíl mezi projevem svobodných a ženatých tanečníků, který je dán rozdílnou podobou kroje. Verbuňk je tu nejvíce rozšířen a má zde největší životnost.

d. Seznam uznávaných nositelů tradice.

Velký vliv na typovou diferenciaci verbuňku ve všech částech Slovácka mají nadaní jedinci, kteří svým projevem dokáží ovlivnit nejen tanečnický své vlastní generace, ale vytvořit nepsanou "normu", která se pak přenáší na několik generací následujících.

Vzhledem k masovému rozšíření tance na Slovácku je téměř nemožné sestavit úplný seznam vynikajících tanečníků, kteří nějak ovlivňují podobu a vývoj tance. Byl by velmi obsírný a přitom neúplný, neboť skoro každá obec má jedince, kteří svým projevem dokáží ovlivnit nejen tanečnický své vlastní generace. Proto jsme do tohoto seznamu vybrali pro každý regionální typ verbuňku jen dva tanečníky, kteří jsou

v rámci daného typu obecně uznávání za vynikající, a doplňujeme jejich jména stručnou charakteristikou.

Typ verbuňku z okolí měst Strážnice a Veselí nad Moravou.

Jan Gajda, nar. 1940, původem i bytem Strážnice, xxxxxxxxxxx. Jeden z žáků vynikajících, dnes však již nežijících tanečníků Františka a Josefa Vajčnerů, kteří se svým otcem přispěli k vyhranění současného regionálního typu tance v této oblasti. Je od roku 1986 členem odborné poroty Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice.

Jiří Gazárek, nar. 1956, původem Vnorovy, nyní bytem Strážnice, xxxxxxxxxxx. Vítěz soutěže tanečníků uvedeného regionu v roce 1989, finalista Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice v letech 1988 a 1989.

Typ verbuňku z okolí města Kyjova

Kliment Navrátil, nar. 1925, původem Bukovany u Kyjova, nyní bytem xxxxxxxxxxxxxxxx Přední tanečník své generace, na sklonku 40. let 20. století byl v této oblasti nazýván "králem verbuňku". Od roku 1986 člen odborné poroty Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice a dalších soutěží ve verbuňku.

Tomáš Machalínek, nar. 1974, původem a bytem xxxxxxxxxxxxxxxx. Vítěz Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice v roce 1994 a několikanásobný její finalista. Od roku 2004 je asistentem odborné poroty této soutěže.

Typ verbuňku z okolí měst Hustopeče a Ždánice

Miroslav Vymazal, nar. 1964, původem Velké Pavlovice, nyní bytem xxxxxxxxxxxxxxxx. Vítěz Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice v roce 1991 a několikanásobný její finalista. Od roku 1994 člen odborné poroty této soutěže a dalších soutěží ve verbuňku.

Zdenek Duroň, nar. 1955, původem a bytem xxxxxxxxxxxxxxxx. Přední tanečník své generace, jako vedoucí souboru Ždaničan ve Ždánicích ovlivnil několik generací tamních tanečníků.

Typ verbuňku z okolí města Velká nad Veličkou

Jan Pavlík, nar. 1937, původem Kuželov, nyní bytem xxxxxxxxxxxxxxxx. Patří ke generaci, která tanec této oblasti rozvíjela ve druhé polovině 50tých a v 60tých letech minulého století. Vítěz Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice v roce 1958. Od roku 1986 člen odborné poroty této soutěže a dalších soutěží ve verbuňku.

Ladislav Jagoš, nar. 1952, původem a bytem xxxxxxxx. Vítěz Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice 1992 a několikanásobný její finalista. Od roku 1995 člen odborné poroty Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním

e. Udržitelnost a možná rizika vymizení, tlaků či omezení v důsledku:

- ekonomického či technického rozvoje:

- Kroj je jednou z důležitých podmínek zachování tohoto tance, podílí se na estetickém účinku tance a ovlivňuje u některých regionálních typů formu jeho figur a držení těla. V tomto směru může mít negativní vliv enormní růst finančních nákladů na pořizování tradičních krojů hotovených z tradičních přírodních materiálů (vlna, len, konopí, hedvábí, kůže), tradičními, nákladně udržovanými, ekonomicky neefektivními technologiemi s převahou ruční práce (krejčovské práce, vyšivačské práce, hotovení tradiční obuvi a dalších krojových doplňků a nezbytných ozdob z materiálů běžně nevyráběných – skleněné korálky, pérové symboly, umělé květiny a šmuky atd.),
- Vysoké finanční náklady spojené s organizačním zabezpečením autentických příležitostí, při nichž je verbuňk tančen (např. finanční prostředky k zajištění hudební skupiny doprovázející celý průběh akce, pořízení zvykoslovných artefaktů jako jsou hodový strom – máj, hodový a dožínkový věnec, nájem a výzdoba koní, atd.) mohou negativně působit na četnost jeho výskytu v autentické podobě.

- klimatických změn či znečištění:

Verbuňku nehrozí zánik z důvodu klimatických změn či znečištění.

- rozvoje turistického ruchu:

- Rozvoj cestovního ruchu přispívá k uchování tohoto kulturního statku, neboť dochází k posilování vědomí o vlastní svébytnosti, hrdosti na tanec a vědomí významu kulturních a společenských hodnot lidových tradic, což má také vliv na pozitivní stabilitu národní identity. Cestovní ruch využívající obřady, obyčeje a zvyky, jako předmět svého zájmu, pozitivně působí i na rozvoj regionální ekonomiky. Jeho výnosy umožňují kompenzaci některých ekonomických rizik, jako je výše zmíněný růst nákladů na pořízení kroje, zajištění hudby atd.
- Vzhledem k tomu, že verbuňk je tanec spontánní, individuální a improvizovaný se silným soutěživým prvkem a svou podstatou se tedy vzpírající jakémukoli vtěsnávání do pravidel, nehrozí jeho degradace v turistickou show, v níž by tento tanec ztratil svou osobitost a smysl.

- míry zainteresovanosti místních společenství:

- K životaschopnosti verbuňku přispívá také postoj jednotlivých obcí, z nichž mnohé podporují konání tradičních obřadů, při nichž je verbuňk tančen, a to ekonomicky, organizačně nebo alespoň morálně. Mezi obcemi panuje často soutěživost, která vyplývá z lokálního patriotismu. Poskytovaná podpora zvyšuje reprezentativnost místních obřadů a jiných zvykoslovných akcí, a tím i image obcí, a ve smyslu antropologického bádání napomáhá reprezentativní funkci kulturního statku;
- Potencionální riziko možného vymizení fenoménu způsobuje snižování populace. Jistou roli zde hraje také urbanizace a migrace obyvatelstva v důsledku změn místa pracovního poměru jednotlivých nositelů.

3. Odůvodněnost kandidatury

a. Výjimečná hodnota jako vrcholné dílo lidského tvůrčího génia pro dotčenou komunitu a udržení kulturní rozmanitosti:

Verbuňk je širší veřejností vnímán jako respektovaný, náročný a prestižní projev mužské části populace (zejména mládeže).

Dále je vnímán jako nezbytná součást řady tradičních zvyků, obřadů a slavností. Ve srovnání s jinými regiony jde o ojedinělý, krásný a pro příslušný společenský celek charakteristický tanec, vzácné estetické i historické hodnoty, včetně nezbytnosti ho účinně chránit, neboť jeho zánikem by nejen tančící komunita a populace České republiky, ale celá tradiční taneční kultura střední Evropy přišla o zvláště výrazný prvek své kulturní identity.

Specifičnost verbuňku spočívá v jeho komplexnosti: mnohosti funkcí, které plní; v mnohosti vyjádření, jímž je, v jeho improvizacním charakteru – každý taneční výkon je vlastně jedinečným výtvozem; v mnohosti základních prvků jeho tvaru či dovedností, které tanečník potřebuje, a konečně ve faktu, že jeho integrální, nepominutelnou součástí je zpěv. Plní funkce obřadní a reprezentační, soutěživou, erotickou a zábavní. Vyjadřuje povahu, duševní i fyzický stav tanečníka, jeho identifikaci s obcí či skupinou komunity a s regionem. Vyžaduje, aby tanečník zvládl repertoár písní k tanci, dialekt a intonační čistotu zpěvu, náročnost, pestrost, návaznost a úroveň tanečních kroků a figur vzhledem k možnostem regionálního typu tance, aby byl oblečen tak, jak přísluší lidovému oděni daného regionu a taneční příležitosti. Žádný z těchto rysů není možno považovat za hlavní či určující, slovácký verbuňk tvoří jejich synkretická jednota.

Existují historické doklady o prvotních formách tohoto kulturního fenoménu v literatuře. Od počátku 20. století je v ústním podání i v mnoha písemných sběratelských záznamech a odborných studiích prokazatelně doložen proces ústního tradování z generace na generaci, později rozšířený o organizovanou výuku v prostředí folklorních souborů.

b. Kořeny verbuňku v kulturní tradici či kulturní historii příslušného společenského celku:

Na základě již citovaných archivních a literárních pramenů víme, že nejméně 200 let slováckí muži verbuňkovými prvky a figurami vyjadřovali svou životní radost, emotivnost, sílu, energii, erotickou potencií aj. při slavnostních, zvláště hodových a svatebních průvodech, a individuálně jimi obohacovali taneční projev při točivých tancích. V 2. polovině 19. století je již doložen tanec verbuňku při zahájení taneční zábavy a vítání přespolečných hostů. Tento zvyk se udržel dodnes. Nejvíce se verbuňk uplatní při hodové zábavě – v průvodu, při vítání stárka před jeho domem, na zahájení a ukončení taneční zábavy, při uctění každé skupiny přespolečných chlapců, při předání hodového práva²⁵ ženatým mužům.

Samotní tanečníci i diváci vnímají verbuňk značně emotivně a stejně jako v minulosti i dnes si cení vynikajících tanečníků verbuňku – verbířů.

²⁵ Hodové právo – ozdobený symbol dočasné společenské moci volených představitelů mládeže v dané komunitě.

c. Role verbuňku jakožto fenoménu potvrzujícího kulturní identitu dotčeného společenství; jeho význam jakožto zdroje inspirace a pro mezikulturní výměny, jeho současná sociální a kulturní role v dotčeném společenství:

V současné době nabývá verbuňk stále více funkce znakovosti v tom smyslu, že se stává výrazným projevem mužské části populace (zejména mládeže) s kladným a aktivním vztahem ke kulturnímu dědictví tradiční lidové kultury a lidových společenství, a to jak v živém vesnickém prostředí, tak v prostředí městských folklorních souborů a spolků. Tanec v sobě dále nese znaky dovednosti, mužské síly, razance a obratnosti, zároveň má silný erotický kontext. Zajímavý je vztah veřejnosti ve vesnickém prostředí a ve folklorních spolcích k tanečnickům verbuňku z řad mládeže – jejich případné prohrěšky vůči místní obecné normě společenského chování jsou posuzovány shovívavěji než u těch, kteří se aktivně do tradičních zvyků a slavností nezapojují, a tedy verbuňk netančí. Verbuňk se v takovéto podobě, se všemi zmíněnými funkcemi i znaky, vyskytuje pouze na Slovácku. Z tohoto hlediska je to ojedinělý prvek kulturní diverzity světa.

d. Dokonalost provádění verbuňku

Verbuňk, resp. dokonalost jeho provádění je znakem jeho schopností a talentu, a to znakem v komunitě velmi sledovaným. Pro dokonalost provedení verbuňku je nutné, aby interpret ovládal několik dovedností. Jedině jejich vzájemným propojením a uplatněním lze dosáhnout správného výsledku. První z nich je zpěv a jeho intonační čistota, dále je nutné zvládat dialekt a správně ho využívat. U dobrého tanečníka verbuňku se rovněž předpokládá dobrá znalost repertoáru písní, tedy textů i melodií, které se při tanci užívají. Z hlediska pohybového je u tohoto kulturního fenoménu důležitá náročnost, množství, pestrost, návaznost a úroveň provedení tanečních prvků a figur (tzv. cifer). Ve vztahu k možnostem, které dává regionální taneční typ musí tanečník zvládnout prostorové uspořádání, kompozici a gradaci tance.

Slovácký verbuňk je jedinečným projevem lidské kreativity právě tím, že na poměrně malém území, které Slovácko v rámci Moravy zabírá, a za použití shodných tanečních motivů, se vyhranil v šest svébytných regionálních typů. Představuje historické spojení starých evropských mužských tanců a motiviky starých domácích tanců s novými hudebními proudy (novouherské melodie) a se současnými fyzickými a psychickými možnostmi tanečníků. Dnešní podobu verbuňku formovaly výrazné a vynikající taneční osobnosti, které svým tanečním projevem ovlivnily příznačný regionální typ a vtiskly jej dalším generacím tanečníků. Verbuňk je považován za něco výjimečného, za projev chlapství, životní energie, síly a radosti.

e. Hodnota verbuňku jako jedinečného svědectví žijící kulturní tradice

V hodnocení historického vývoje české kultury je tradiční a lidová kultura vnímána jako její významná součást, jako rezervoár tradičních etických norem, estetických hodnot a jazykového bohatství. V tomto kontextu je verbuňk jako jedinečný a naprosto svébytný projev, který se v této podobě v jiném moravském a českém regionu nevyskytuje, zřetelným a přesvědčivým svědectvím žijící kulturní tradice v České republice a udržení tance je důležité pro zachování kulturní diverzity.

Každý etnografický region má své osobité mužské tance, v nichž se vyskytují improvizované poskoky a podupy, např. na Jihlavsku tušování, což jsou přípitky doplněné o taneční pohyb a doprovázené hudbou, na Brněnsku mužská kola, žádný však nelze pohybovým charakterem, strukturou a obsahem tance ani jeho hudební

složkou přirovnat k verbuňkům. Pouze na střední Moravě, na Hané, bylo ojediněle zaznamenáno tzv. hanácké cifrování - improvizovaný taneční projev před muzikou, a marš - napodobování vojenského pochodování. Stejně inspirační kořeny, totiž mužské bojové tance a již zmíněné *hajduchy*²⁶ má fyzicky náročný mužský tanec skočného rázu, charakteristický pro valašskou kulturu, tj. pro kulturu chovatelů a pastevců ovcí, nazývaný odzemek (někdy ztotožňován přímo s hajduchem), rozšířený v beskydské oblasti (tato oblast pohoří Beskydy se nachází v severovýchodním cípu České republiky). Typické jsou poskoky v dřepu, výskoky, přeskoky a suny doprovázené pohyby palice nebo valašky (malá sekera na dlouhé násadě) prováděné ve střídavém tempu 2/4 taktu. Všem těmto tancům však chybí mnohé z funkcí a znaků, které slovácký verbuňk má.

Tanec nazývaný jako verbuňk se vyskytuje pouze v Maďarsku, na Slovensku a na jihovýchodní Moravě v etnografickém regionu Slovácko. V Maďarsku jsou známy dvě formy verbuňku: 1) individuální tanec s volnou taneční strukturou a množstvím tanečních motivů, tančený sólově nebo hromadně. Projevují se v něm vlivy starých mužských skoků a mládeneckých tanců. Není ovšem tak komplexní v jednotlivých částech, mnohdy chybí předzpěv a na rozdíl od slováckého verbuňku nezastává takové množství funkcí. Výrazně odlišný od slováckého verbuňku je 2) verbuňk s pevnou strukturou a omezeným počtem motivů, složený z pomalé a rychlé části, tančený v kruhu nebo polokruhu a řízený předtanečníkem, nazývaným v tomto případě kaprál, který vydává pokyny ke společným potleskům, podupům a pod. Při této řízené formě verbuňku si tanečníci mohou připínat ostruhy a jejich řinčení při srážení podpatků tak umocní vojenský charakter tance. Byl zaznamenán v centrálním Maďarsku. Verbuňk se tančil na úvod tanečních zábav a předcházel párovým tancům.

Pohybová motivika verbuňků na Slovensku má rovněž původ ve starších mládeneckých tancích a v improvizovaném tanečním projevu při točivých tancích. Formy verbuňku na Slovensku: 1) Hromadná forma, může být tančená i sólově nebo ve dvojicích, má volnou strukturu a možnost improvizace v rámci pohybové kultury dané oblasti. Vyskytuje se na západním Slovensku. 2) Verbuňk v kruhové formě s polopevnou strukturou, určenou vedoucím tance, který vydává pokyny k úkonům prováděným společně (potlesky po holínce, poskoky v podporu ležmo, zúžení nebo rozšíření kruhu aj.). Tanec se skládá z pomalé oddechové části a rychlé části, při níž se tanečníci řídí pokyny vedoucího – kaprála. Obě části se několikrát opakují. Při slavnostních příležitostech si mohou muži připínat ostruhy. Tato forma verbuňku se vyskytuje na východním Slovensku. 3) Polopevná forma ve dvojicích nebo čtveřicích, spojená s najímáním horníků – banický verbunk z Liptova. 4) Párový verbuňk – točivý tanec, vyskytuje se na jihozápadním Slovensku. Rovněž pomalá část tance čardáš bývá někde tanečnický označována jako verbuňk.

Na území Slovácka se výrazně uplatňuje jen volná skupinová forma verbuňku s dominujícím individuálním tanečním projevem.

Verbuňk patří k nejživotoschopnějším lidovým tancům v České republice a ve střední Evropě. V jiných regionech Evropy se tento tanec netančí. Zejména v druhé půli 20. století se zde vyhranil v šest regionálních typů a prodělal nejdynamičtější změny ve svých pohybových, motivických a výrazových možnostech. Tanec se stále vyvíjí, je obohacován o nové náročnější prvky a rozvíjí se i prostorově, což je zapříčiněno regionálními verbířskými soutěžemi, vrcholícími na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice. Tanečníci se na tyto soutěže cíleně připravují, zkoušejí nové prvky, promýšlejí

26 Mužský tanec se zbraní v ruce tvořený náročnými výskoky, poskoky v dřepu, zakládáním nohou, suny a rozmachy zbraní. Jeho kořeny jsou ve starých pasteveckých a vojenských tancích. Tanec je doložený již v 16. století.

a komponují výstavbu tance a motivování snahou vyniknout, se snaží o efektní, pohybově a prostorově rozvinutý tanec, čímž jej posouvají ke stále větší virtuositě.

f. Existence rizik zániku verbuňku z důvodu dostatečných prostředků jeho uchování a ochrany anebo zrychlených procesů urbanizace a akulturace

Urbanizace venkova se postupně zrychluje a s rozvojem technické a kulturní globalizace je udržování tradičních rysů venkovského života spojených s uchováváním tradiční lidové kultury velmi obtížné. Riziko vymizení nastává také v souvislosti s ekonomickou náročností některých obřadů s nimž je verbuňk spjat. K náročným opatřením často přesahujícím ekonomické možnosti jednotlivců patří:

- pořizování tradičních krojů (ruční výroba a ruční výzdoba textilních částí, ruční výroba speciální obuvi a ozdobných opasek z přírodních usní),
- pořizování specifických hudebních nástrojů pro hudební doprovod tance,
- finanční náhrada za hudbu doprovázející příležitost, při které se verbuňk realizuje,
- pořizování tradičních zvykoslovných artefaktů a jídel pro velké množství účastníků při realizaci zvyků, obřadů a slavností, které jsou příležitostí k prezentaci verbuňku.

Zmíněná ohrožení však nejsou v České republice taková, aby způsobila zánik verbuňku. Příznivé existenční klima pro zmíněný kulturní statek vytváří mj. dotační opatření Ministerstva kultury, obcí i krajských samospráv.

4. Management

a. Organizace či orgán zodpovědný za ochranu, uchování a posílení formy kulturního projevu či kulturního prostoru (právní postavení organizace či orgánu, jeho uznaná národní kompetence, jméno a adresa odpovědné osoby, zdroje financování, atd.).

Ministerstvo kultury

Odbor národnostní a regionální kultury

Maltézské náměstí 1

118 11 Praha 1

tel.: +420 257 085 111

fax: +420 224 311 444

www.mkcr.cz

Statutárním představitelem ministerstva je ministr kultury, pan Pavel Dostál. Ředitelem věcně příslušného odboru ministerstva je paní Dr. Zuzana Malcová. Ministerstvo kultury je podle zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů v platném znění je ministerstvem, do jehož kompetence náleží mj. hmotné kulturní dědictví, ať již má povahu movitého či nemovitého památkového fondu či sbírek muzeí a galerií, za autorská práva a práva jim příbuzná, oblast umění, tedy i umění lidového, a tzv. kulturně výchovná činnost, kam náleží mj. též péče o uchovávání, prezentaci a osvojování nehmotné tradiční lidové kultury. Podle téhož zákona ministerstvo též odpovídá v rámci své působnosti za plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv a z členství v mezvládních organizacích. V rámci této své působnosti ministerstvo především mimo jiné:

- připravuje, navrhuje, případně provádí právní předpisy sloužící k lepší péči o oblasti, které jsou mu svěřeny podle shora uvedeného zákona a dbá v rámci připomínkového řízení na to, aby další právní předpisy z jiných oblastí nezasahovaly rušivě do sféry, která mu je svěřena,

- připravuje pro vládu, a v případě přijetí i provádí, kulturní politiku a jiné zásadní koncepční dokumenty sloužící k účinnější péči o oblasti, které jsou ministerstvu svěřeny, tedy i pro oblast tradiční lidové kultury,
- zřizuje a financuje odborné organizace, jako jsou muzea, galerie, knihovny, ústavy aj. instituce pečující v terénu o různé oblasti kultury, tedy i oblast lidové kultury, v níž působí Národní ústav lidové kultury. Pověřuje je různými úkoly a kontroluje jejich činnost,
 - koncepčně řídí, financuje a kontroluje vědecko výzkumnou činnost v oborech ve své působnosti, tedy i v oblasti tradiční lidové kultury,
 - vyhlašuje grantová řízení na podporu projektů v oborech, které jsou v jeho působnosti, uděluje granty po konzultaci se svými poradními orgány, kontroluje splnění cíle projektů a podmínek udělen grantů. V rámci této své činnosti vyhlašuje i tzv. grantové okruhy na podporu projektů zaměřených na uchování, dokumentaci a prezentaci tradiční lidové kultury,
 - spolupracuje s občany a jejich sdruženími, přijímá a vyřizuje jejich náměty, připomínky a stížnosti, informuje je o své činnosti, a to jak formou odpovědi na individuální dotazy, tak každoročním zveřejňováním výroční zprávy; k tomu zavazuje i organizace, které samo zřídilo. To platí i pro oblast péče o tradiční lidovou kulturu,
 - zřizuje své poradní orgány, včetně orgánu pro vědu a výzkum v oblasti tradiční lidové kultury a grantových komisí pro finanční podporu projektů zaměřených na oblast tradiční lidové kultury, zřizuje poradní orgán pro udělování čestného titulu Nositel tradic lidového řemesla (národní analogie systému UNESCO "Žijící lidské poklady") a Národní radu pro tradiční lidovou kulturu jako poradní orgán ministra pro koncepční otázky péče o tradiční lidovou kulturu,
 - morálně, popřípadě i finančně oceňuje jednotlivce, kteří se zvláště zasloužili o oblast kultury České republiky a o šíření dobrého jména této kultury v zahraničí. To platí i pro oblast tradiční lidové kultury.

Ministerstvo kultury je financováno ze státního rozpočtu České republiky.

Jak je shora uvedeno, Ministerstvo kultury zřizuje specializovanou odbornou organizaci, které je, jak je dále podrobněji rozvedeno, uložena odborná péče o tradiční lidovou kulturu. Tato organizace, jak bude rovněž zřejmé z dalšího textu, bude ministerstvem pověřena řadou úkolů managementu péče o statek – tanec verbuřk, který je nominován k prohlášení za mistrovské dílo ústního a nemateriálního kulturního dědictví lidstva.

Touto organizací je:

Národní ústav lidové kultury

696 62 Strážnice – zámek

Česká republika

Tel.: +420 518 306 611

Fax: +420 518 306 615

E-mail: info@nulk.cz

www.nulk.cz

Statutárním představitelem ústavu je jeho ředitel, pan Dr. Jan Krist

Národní ústav lidové kultury je od 1. 1. 1991 přímo řízen Ministerstvem kultury, které jej zřídilo jako svou specializovanou odbornou instituci.

Je organizací založenou a financovanou Ministerstvem kultury a vykonává svou činnost na celém území České republiky.

Účel zřízení a předmět činnosti Národního ústavu lidové kultury vymezuje Zřizovací

listina ze dne 8. 6. 1994 (včetně pozdějších doplňků)²⁷, která nahradila opatření ministra kultury č. j. 14 649/1990 ze dne 1. 1. 1990. Mezi základní úkoly této instituce patří:

- provádění výzkumu nehmotného i hmotného kulturního dědictví v oboru tradiční lidová kultura a folklor,
- shromažďování, uchovávání a odborné zpracování dokladů o tradiční lidové kultuře a folkloru,
- odborná správa, ošetřování, ochrana, bezpečné uchování a zveřejňování sbírek hmotných dokladů k dějinám vývoje kultury, zejména lidové kultury,
- organizování folklorních a vzdělávacích akcí, včetně pořádání Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice,
- aktivní účast v mezinárodních aktivitách v oblasti lidové kultury a folklóru, především ve smyslu naplňování “Doporučení k ochraně tradiční lidové kultury a folkloru”, které bylo přijato 25. zasedáním Generální konference UNESCO v roce 1989,
- poskytování poradenských a informačních služeb a zabezpečování odborných dokumentačních služeb pro všechny druhy folklorních aktivit v České republice,
- zveřejňování výsledků své činnosti v publikacích a časopisech, které sám vydává i jiných vydavatelů v České republice a v zahraničí,
- Národní ústav lidové kultury je sídlem České národní sekce CIOFF (Mezinárodní rada pořadatelů folklorních festivalů a lidového umění se statutem konzultanta UNESCO) a zabezpečuje činnost sekretariátu této sekce,
- plnění zadaných úkolů vyplývajících z Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice v pozici národního centrálního odborného pracoviště.

Na identifikaci, dokumentaci, uchování, šíření a prezentaci tance verbuňk se také budou významně podílet Jihomoravský a Zlínský kraj²⁸, jimi zřizovaná muzea²⁹ a také městské a obecní úřady, které se na území těchto krajů nachází.³⁰

b. Opatření, která už byla učiněna k posílení formy kulturního projevu či kulturního prostoru způsobem, který je žádoucí pro jednotlivce i společenský celek:

- *zákonná opatření a právní ochrana:*

Základní právo na přístup ke kulturnímu bohatství zabezpečuje všem občanům České republiky Listina základních práv a svobod. K další realizaci tohoto práva, jehož součástí je tradiční lidová kultura, byly kromě speciálních právních norem, které jsou výčtově uvedeny v dalším textu, přijaty i dokumenty, které stanoví koncepci péče o tradiční lidovou kulturu. Podpora tradiční lidové kultury a všech jejích projevů je v České republice zabezpečena především dvěma základními vládními dokumenty.

První z nich má obecnější charakter a vztahuje se ke všem kulturním projevům na území ČR. Tento dokument s názvem *Kulturní politika v České republice*³¹ byl schválen vládou České republiky Usnesením č. 40 ze dne 10. ledna 2001 a stal se „základním kamenem“ dalším konkrétnějším střednědobým koncepcím, jimiž vláda České republiky stanovila konkrétní zásadní opatření na podporu jednotlivých odvětví kultury.

²⁷ Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.4.*

²⁸ Viz bod 1.f) tohoto materiálu

²⁹ Viz poznámka č. 9.

³⁰ Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.2.*

³¹ Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.5.*

Patří mezi ně druhý vládní dokument týkající se tradiční lidové kultury, a sice *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR*³², kterou vláda ČR přijala svým Usnesením č. 571 ze dne 11. června 2003. Cílem tohoto dokumentu je formulovat a zajistit podmínky pro účinnou ochranu tradiční a lidové kultury garantované státem a orgány veřejné správy nižších stupňů.

Hlavní náplní dokumentu je státní podpora při identifikaci, dokumentaci, uchování, šíření, prezentaci a předávání hodnot tradiční lidové kultury na území ČR.

Garantem plnění jednotlivých bodů této Koncepce ve vztahu k vládě je přímo Ministerstvo kultury, které pověřuje úkoly další instituce – především Národní ústav lidové kultury ve spolupráci s regionálními odbornými pracovišti.

- *zákonná ochrana proti zneužití příslušných kulturních projevů a zákoná či jiná ochrana nositelů technických dovedností či know-how:*

Jelikož každý taneční a pěvecký výkon (předvedení fenoménu) je jedinečnou a do jisté míry neopakovatelnou záležitostí jednotlivých interpretů a vzhledem ke skutečnosti, že každý interpret musí mít nejen dostatečné know-how, ale i pohybové a pěvecké schopnosti, možnost přímého zneužití v tomto případě nehrozí.

Interpreti jsou jako všichni občané ČR chráněni zákony o sociálním zabezpečení³³, zdraví³⁴, apod.

Všechny textové, zvukové i obrazové dokumentační materiály a jiná díla s verbuňkem související nesoucí znaky díla autorského, jak ho definuje *Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a změně některých zákonů (autorský zákon)*, jsou chráněna podle tohoto zákona. Tento zákon také garantuje práva výkonných umělců, mezi něž lze zařadit tanečníky verbuňku, hudebníky a zpěváky, k jejich uměleckým výkonům, stanoví pravidla pro pořizování nahrávek a jejich šíření či vysílání. Ochrana práv výkonných umělců v České republice odpovídá mezinárodním standardům.

Na užité vzory (např. u lidového oděvu) se vztahují právní předpisy na ochranu práv průmyslového vlastnictví.³⁵ Důležitou úlohu při šíření verbuňku a znalost o něm mají i zákony stanovící povinnosti veřejnoprávních elektronických médií, jimž je uloženo veřejně šířit kulturní dědictví, kam verbuňk patří.

Hmotné artefakty s verbuňkem bezprostředně související jsou chráněny podle zvláštních předpisů, tak např. archivní materiály chrání archivní zákon³⁶, hmotné artefakty, např. kroje, zákon o sbírkách³⁷, a předpisy o prodeji a vývozu předmětů s kulturní hodnotou.³⁸

Dotace státním i krajským institucím³⁹ zabývajícím se péčí o tradiční lidovou kulturu a projektům s tímž zaměřením pak umožňuje zákon o státním rozpočtu.⁴⁰

- *opatření učiněná k zajištění předávání dovedností či know-how:*

³² Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.6.*

³³ Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Zákon č. 14/1993 Sb., o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví.

³⁶ Zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

³⁷ Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

³⁸ Zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty.

³⁹ Viz Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ve znění pozdějších předpisů, dále Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů a Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Např. Zákon č. 457/2003 Sb., o státním rozpočtu ČR na rok 2004.

Předávání know-how se děje v několika rovinách.

První je tradiční a pro lidovou kulturu typické přejímání kulturních vzorů, pravidel a idejí přímo při autentických příležitostech, jako je např. slavnost výročí posvěcení chrámu – hody. V tomto procesu hraje velkou úlohu výchova v rodině i v místní komunitě a v jejím rámci v neformální sociální skupině, v případě verbuňku ve věkové skupině dospívajících chlapců.

Druhá rovina souvisí s druhou existencí folkloru, tedy folklorismem. Získávání know-how se děje prostřednictvím folklorních souborů, kdy starší zkušenější tanečníci učí mimo autentickou příležitost kulturní fenomén. Patří sem také např. pořádání seminářů pro Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku, pro vedoucí souborů a venkovských skupin. Mimořádný vliv na životaschopnost a četnost verbuňku má Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku, která je pevnou součástí Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice, a již předchází jednotlivá regionální předkola.⁴¹

Třetí rovinu, ovšem již jen pasivního osvojování povědomí o verbuňku, představují speciální hudební a filmové programy, v nichž je věnována a pozornost i verbuňku. I když nevedou k jeho aktivnímu osvojení, mohou vyvolat zájem o něj, případně vyvolat i zájem si ho aktivně osvojit.

Zájem odborné i laické veřejnosti o verbuňk vedl Národní ústav lidové kultury k podrobné a odborné dokumentaci fenoménu. V archivu této instituce je v současnosti velké množství zpracovaných fotografií, videonahrávek i textových podkladů pro širší studium. Na základě tohoto výzkumu bylo vydáno šest videokazet s doprovodnými publikacemi, které dokládají vývoj jednotlivých typů, zároveň však mohou sloužit jako studijní materiál pro budoucí nositele tohoto kulturního projevu.⁴²

5. Akční plán

a. *Název projektu:*

Kulturní fenomén slovácký verbuňk – živá tradice

⁴¹ Soutěže v lidovém tanci doprovázejí strážnický festival již od jeho vzniku (tedy od r. 1946) i když se v určitém období dlouhou dobu (přes dvacet let) nekonaly. Prof. Vladimír Ulehla, jeden z iniciátorů festivalu, dokonce navrhoval, aby soutěže hudců, zpěváků a tanečníků verbuňku byly jedním z hlavních pořadů.

Začínalo se v prvním ročníku soutěží ve skupinovém verbuňku, která byla již ve druhém ročníku doplněna soutěží jednotlivců. Ve třetím ročníku (1948) odpadlo verbování skupin, které tím zaniklo úplně, a zůstala jen soutěž sólistů. Po menší přestávce tanečníci znovu soutěžili až v r. 1951. Po další (tentokrát pětileté) přestávce zaznamenáváme soutěž až v letech 1957 - 1959. Od r. 1961 se strážnické soutěže přiblížily dobovým soutěžím tzv. lidové umělecké tvořivosti, organizovaným v duchu komunistické kulturní politiky, a tanečníci verbuňku byli hodnoceni v jedné kategorii s dalšími lidovými tanečníky bez ohledu na typ a regionální původ tance a dokonce se v ní připouštěl tanec dvojic či trojic. Naposledy se v tomto období strážnického festivalu soutěžilo v r. 1964 a to v jediné kategorii "soutěž v tanci".

Po více než dvaceti letech byla soutěž v r. 1986 obnovena zásluhou PhDr. Karla Pavlišťika, CSc., pod názvem Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku, a stala se pravidelnou každoroční, diváky i tanečníky oblíbenou součástí festivalu. Iniciátoři a autoři soutěže (kromě již vzpomenutého dále Mgr. Jan Miroslav Krist a PhDr. Vlasta Ondrušová) od začátku dbali na to, aby v porotě byly zastoupeny všechny regionální typy tohoto tance a to aktivními tanečníky, požívajícími ve svých regionech obecné důvěry. Soutěž probíhá dvoukolově - vždy dopoledne výběrové kolo, do něhož má přístup každý přihlášený tanečník (bývá jich okolo dvaceti), a odpoledne finále, jehož se účastní jednak tanečníci, vybraní porotou z dopoledního kola, jednak tanečníci, kteří v předchozím ročníku získali první tři místa, a konečně vítězové regionálních soutěží, které se průběhem let po vzoru strážnického festivalu (s výjimkou Podluží, kde má soutěž sólových tanečníků tradici již od r. 1965) začaly pořádat. Do rozhodování mají možnost zasáhnout i diváci, kteří při výběrovém kole anketními lístky vyberou jednoho z tanečníků, který má pak právo účastnit se finále bez ohledu na výrok poroty. Jedním z nejdůležitějších kritérií pro posuzování soutěžících je dodržení regionálního typu tance.

⁴² Viz *Základní doprovodná dokumentace 6.a.8.*

b. *Organizace či orgán zodpovědný za realizaci akčního plánu:*
Ministerstvo kultury
Národní ústav lidové kultury

c. *Podrobný popis zapojení jednotlivců, kteří jsou uznáni jako odborníci ovládající technické dovednosti či know-how, nebo příslušných společenských celků:*

1. Národní ústav lidové kultury bude i nadále provádět periodickou (jedenkrát za 5 let) dokumentaci verbuňku všech jeho regionálních typů. Výsledky této dokumentace budou průběžně poskytovány odborníkům, kteří tak budou moci posoudit konkrétní stav.

2. Národní ústav lidové kultury jako pořadatel Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice bude i nadále organizovat Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku. Uznávání odborníci a nositelé tradice tančení verbuňku budou do této Soutěže zváni jako porotci a poradci, čímž budou moci ovlivňovat další vývoj fenoménu.

3. Národní ústav lidové kultury bude usilovat o srovnatelnost výsledků regionálních soutěží tančení slováckého verbuňku. Bude za tímto cílem dokumentovat tyto soutěže a využívat personální propojení mezi jejich porotami a porotou Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku, kterou sám pořádá.

4. Národní ústav lidové kultury poskytne na svých www stránkách prostor pro diskusní fóra uznávaných odborníků, kteří tak budou moci kdykoliv vzájemně konzultovat stav fenoménu. Zároveň pomocí elektronické pošty poskytovat poradenskou službu zájemcům o informace týkající se slováckého verbuňku.

5. Národní ústav lidové kultury bude i nadále pořádat jedenkrát za pět let seminář o slováckém verbuňku pro zájemce z řad široké veřejnosti. Jako lektori zde budou přednášet a vyučovat uznávaní odborníci a nositelé tradic tančení jednotlivých regionálních typů verbuňku.

6. Národní ústav lidové kultury zajistí, aby účastníci školení obdrželi videoencyklopedii věnovanou verbuňku jako didaktickou pomůcku, jež by měla sloužit jako prostředek k revitalizaci a šíření tohoto kulturního statku.

7. Ministerstvo kultury bude i nadále prostřednictvím svých grantových systémů podporovat akce, jichž se držitelé tradic aktivně zúčastňují, a na nichž k osvojení verbuňku dochází.

8. Stejně tak budou tyto akce finančně, logisticky a morálně podporovat i orgány státní správy a samosprávy všech stupňů, které mají zájem na rozvoji kulturních hodnot a cestovního ruchu ve své lokalitě, v neposlední řadě tím také přispívají k volnočasovým aktivitám a vyžití svých občanů.

d. *Administrativní či právní mechanismy pro ochranu příslušné formy kulturního projevu či kulturního prostoru:*

Mechanismy jsou založeny právními předpisy České republiky.⁴³

K ochraně příslušné formy kulturního projevu přispívají:

- vládní materiály, zabezpečující podmínky pro identifikaci, dokumentaci, prezentaci a předávání tradiční a lidové kultury⁴⁴,

⁴³ Viz str. 16 dole.

⁴⁴ Jedná se především o dokumenty UNESCO:

Doporučení k ochraně tradiční a lidové kultury, které schválilo 25 zasedání Generální konference Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu, která se sešla v Paříži 17. 10. – 16. 11. 1989. *Úmluva o uchování nemateriálního kulturního dědictví*, přijatá 32. zasedáním Generální konference Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu dne 17. října 2003.

Z českých vládních dokumentů jsou to:

- grantová a jiná dotační řízení Ministerstva kultury, Zlínského a Jihomoravského kraje,
- existence Národního ústavu lidové kultury, který svou dokumentační a odborně poradenskou činností přispívá k uchování a šíření popisovaného kulturního statku.

e. Zdroje a úroveň financování:

- státní rozpočet, v rámci financování Národního ústavu lidové kultury – Centrum lidových tradic (500.000,- Kč ročně),
- dotace Ministerstva kultury na uchování tradiční lidové kultury (8 000.000,- Kč celkem, z toho ročně v průměru 500.000,- Kč na verbuňk)
- dotace Ministerstva kultury na realizaci Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu a na záměry Výzkumu a vývoje ČR (celkově 11 000.000 z toho na verbuňk cca 200.000,- Kč ročně)
- rozpočet a dotace krajů na rozvoj regionální kultury včetně financování jimi zřizovaných odborných institucí (celkově cca 2 000.000,- Kč ročně),
- logistická a finanční pomoc obcí (cca 5 000.000,- Kč ročně),
- příspěvky a dary od ostatních organizací, které nejsou přímo folklorně činné.

f. Dostupné lidské zdroje (jejich kompetence a zkušenost) a možnosti školení v projektech vztahujících se k ochraně, posílení a šíření:

Lidské zdroje lze rozvrhnout do tří kategorií:

- Identifikace, dokumentace, šíření a prezentace kulturního statku prostřednictvím odborníků a spolupracovníků Národního ústavu lidové kultury (cca 20 lidí). Jedná se o středoškolsky a vysokoškolsky graduované odborníky z oblasti etnologie, folkloristiky, etnomuzikologie a etnochoreologie, kteří rozvíjejí své know-how vlastní odbornou činností.
- Představitelé a vedoucí folklorních souborů, kteří ve sdružení zodpovídají za předávání tanečního umění (cca 60 lidí). Zpravidla absolventi odborných kurzů zaměřených na problematiku folklorismu a scénického zpracování folklorního materiálu.
- Nositelé tradic mimo folklorní soubory⁴⁵ (cca 100 lidí). Vynikající tanečníci pokračující v regionálních tanečních tradicích, kteří budou rovněž zváni k účasti na pravidelných seminářích o slováckém verbuňku.

g. Podrobný plán:

- 1. součástí projektu jsou
 - a) badatelské aktivity
 - b) koordinační aktivity k udržení životnosti jevu
 - c) vzdělávací aktivity Národního ústavu lidové kultury
 - d) ediční aktivity Národního ústavu lidové kultury
 - e) popularizační a propagační aktivity

Kulturní politika v České republice. Praha, Ministerstvo kultury 2001, přijatá Usnesením vlády České republiky č. 40 ze dne 10. ledna 2001.

Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR, kterou vláda ČR přijala svým Usnesením č. 571 ze dne 11. června 2003.

*V současnosti probíhají v ČR přípravné diskuse k možnému zpracování věcného záměru *Zákona o ochraně tradiční a lidové kultury*.*

⁴⁵ Know-how je předáváno tradičním způsobem, na transmisi kulturního statku nepůsobí školení tanečníci, ani odborníci.

- 2. *harmonogram projektu*
 - a) dopracování a operacionalizace projektu a jejich předložení ke schválení Ministerstvu kultury (květen 2005),
 - b) postupná realizace jednotlivých částí projektu dle pracovního harmonogramu (průběžně do roku 2012)
 - c) hodnocení výsledků (průběžně v dvouletých intervalech, hodnocení celého projektu do května 2013).

- 3. *instituce (agentury) provádějící projekt*
 - a) Ministerstvo kultury
 - b) Národní ústav lidové kultury
 - c) pověřená odborná regionální pracoviště

- 4. *historie*
První myšlenky projektu byly formulovány na semináři o slováckém verbuňku v roce 1987 a postupně upřesňovány až do vzniku redakční rady Národního ústavu lidové kultury pro „Dokumentaci a studium mužských lidových tanců a tanečních projevů v České republice“ v roce 1998. Tento dokument je rozpracováním myšlenek, které byly postupně v této redakční radě projednávány.

- 5. *zdůvodnění*
Významným momentem pro udržení nemateriálního kulturního dědictví a kulturní diversity ve střední Evropě je soustavná dokumentace tohoto dědictví a jeho vývoje v terénu, zpracování této dokumentace, její archivace a srovnávání výsledků mezi odborníky. To platí i pro nominovaný nemateriální kulturní statek – verbuňk. Proto jsou v této navržena opatření uvedená sub: 9. I. A), 9. I. B), 9. I. C), 9. I. D), 9. II. A), 9. IV. A)

Neméně důležitým opatřením je vědecká analýza periodicky získávaných poznatků o vývoji verbuňku, která může jednak přispět ke zdokonalení metod dokumentace, jednak poskytnout základ pro odhad prognózy budoucího vývoje nominovaného statku a k případnému přijetí nových opatření či zintenzivnění stávajících.

Proto jsou navržena opatření uvedená sub: 9. I. C), 9. II. C)

Pro zachování verbuňku v jeho kvalitě je třeba soustavné práce s nositeli tohoto statku, tedy s těmi, kteří ho již tančí, nebo těmi, kteří tento tanec předávají svým následovníkům.

Proto jsou navržena opatření uvedená sub: 9. II. C), 9. II. E), 9. III. A), 9. III. B), 9. III. C), 9. IV. A)

Velmi důležitým momentem zachování verbuňku je jeho popularizace, protože jejím prostřednictvím lze získat povědomí veřejnosti o významu tohoto kulturního statku pro zachování nehmotného kulturního dědictví v jeho diversitě. Je to právě popularizace a prezentace verbuňku, která také může přivést nové zájemce k aktivnímu osvojení tohoto nominovaného kulturního statku – verbuňku.

Popularizace ovšem představuje i senzibilizaci místní veřejné správy, tj. představitelů obcí, aby si i oni uvědomovali význam tohoto tance pro kulturní identitu místních společenství a vytvářeli na místní úrovni podmínky pro

zachování verbuňku a jeho osvojování zejména mladšími příslušníky místních společenství:

Proto jsou navržena opatření uvedená sub: 9. II. C), 9. II. D), 9. II. F), 9. IV. A)

Zachování verbuňku v jeho dynamickém vývoji nelze chápat vytržené mimo kontext realizace péče o celé nemateriální kulturní dědictví tradiční lidové kultury. Je třeba do péče o něj vtáhnout i orgány, které mají péči o nemateriální Kulturní dědictví ve své náplni, zejména Národní radou pro tradiční lidovou kulturu a územní odborné organizace.

Proto je navrženo opatření 9. I. C), 9. II. A), 9. II. F)

- *6. dlouhodobé cíle*
Udržet verbuňk, předávat ho dál, získávat podporu dalších subjektů pro jeho trvání a udržovat vědomí veřejnosti o rizicích, která verbuňk ohrožují.
K tomu vytvářet pramenný fond a jeho odborné i společenské zhodnocení prostřednictvím plánovaných aktivit (formou seminářů, symposií, publikační a vzdělávací činnosti, pořádáním soutěží a koordinací činnosti centrálních a regionálních pracovišť).
- *7. krátkodobé cíle*
Vybudování Centra lidových tradic a dokumentačního střediska mužských lidových tanců.
Zřízení internetového portálu pro studium mužských lidových tanců.
- *8. očekávané výsledky*
Zajistit trvalý rozvoj a trvání verbuňku, který je součástí kulturního dědictví Evropy.
- *9. pracovní harmonogram*

I.) badatelské aktivity

I. A) Národní ústav lidové kultury zřídí v rámci své organizační struktury Centrum lidových tradic a jako jeho součást Dokumentační středisko mužských lidových tanců, jejichž činnost personálně, organizačně i finančně zabezpečí.
Termín: nejpозději do roku 2006

I. B) Národní ústav lidové kultury bude pokračovat v soustavné a všestranné dokumentaci verbuňku ve všech jeho typech započaté v roce 1986, kterou postupně rozšíří na všechny fenomény lidového mužského tanečního projevu v ČR s cílem trvalého zjišťování odlišností i vzájemných vazeb.

Dominantní bude dokumentace akcí při nichž je uplatněn verbuňk, a to jak tradičních (např. zvykoslovné aktivity), tak mimo tradiční kontext (např. přehlídky, soutěže, jevištní prezentace). Výsledky uvedené dokumentace budou průběžně zpracovávány a uloženy tak, aby vytvářely pramenný fond, který bude využíván v Národním ústavu lidové kultury především jeho Centrem lidových tradic v rámci jeho aktivit spojených s realizací projektu, včetně periodického sledování stavu a vývoje verbuňku.

Přístup domácích i zahraničních badatelů k pramennému fondu Národního ústavu lidové kultury bude zajištěn:

- a) umístěním informací o pramenném fondu na internetovém portálu,
- b) vybudováním studovny pro prezenční studium pramenného fondu,

c) vybudováním systému poskytování konzultací badatelům (osobní kontakt, písemná i elektronická korespondence).

d) na www stránkách Národního ústavu lidové kultury bude periodicky poskytován prostor pro diskusní tematická fóra týkající se konkrétních témat souvisejících s verbuňkem a průběhu projektu na jeho zpracování.

Termín: do roku 2006

I. C) V pravidelných pětiletých intervalech bude Národní ústav lidové kultury pořádat symposia k sumarizaci a hodnocení výzkumné a dokumentační činnosti, dále ke konfrontaci výsledků s badatelskými výsledky dosaženými k tématu na etnochoreologických pracovištích v České republice i v Evropě. Obsah a výsledky symposií budou publikovány v tematických sbornících a na www. Stránkách Národního ústavu lidové kultury. Budou též součástí pramenného fondu.

Národní ústav lidové kultury bude v rámci projektu spolupracovat s pracovišti Akademie věd České republiky, vysokých škol a dalšími etnochoreologickými pracovišti a jako národní centrum pro lidovou kulturu koordinovat činnost při výzkumu a dokumentaci verbuňku a dalších jevů mužského lidového tanečního projevu. Bude též spolupracovat s Národní radou pro tradiční lidovou kulturu.

Termín: průběžně

I. D) V rámci výzkumné činnosti Národního ústavu lidové kultury bude probíhat evidence zvykoslovných a ostatních aktivit jejichž součástí je uplatnění verbuňku jako jejich ústrojně součástí (hody, masopustní obchůzky, atd.). Zároveň se budou evidovat data o souborech a skupinách v jejichž repertoáru se verbuňk uplatňuje a to jak v tvorbě jevištní, tak i v oblasti společenské (besedy u cimbálu a nově vzniklé aktivity toho druhu).

Termín: průběžně

II.) koordinační aktivity k udržení životnosti jevu

II. A) Národní ústav lidové kultury ve spolupráci s příslušnými pověřenými regionálními odbornými pracovišti, folklorními soubory, městskými a obecními úřady bude intenzivně přispívat k realizaci Usnesení vlády České republiky ze dne 11. června 2003 č. 571 ke Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, které vytváří prostor pro vznik a uplatnění nových postupů a opatření, k intenzivní identifikaci jevů tradiční kultury, k uplatnění nejnovějších technických prostředků při jejich dokumentaci a teauraci, k vytváření příznivějších podmínek pro generační předávání a soudobý rozvoj i k mnohostrannému pozitivnímu uplatnění v soudobém kulturně společenském životě v České republice. V rámci tohoto opatření bude intenzivně spolupracovat s dotčenými ministerstvy České republiky a s Národní radou pro tradiční lidovou kulturu.

Termín: průběžně

II. B) Odborné týmy Národního ústavu lidové kultury se budou podílet na tvorbě předpokládaného zásadního dokumentu, jímž bude Zákon na ochranu lidové kultury (pracovní název), v němž budou obsaženy i mechanismy udržení životnosti jednotlivých jevů lidové kultury včetně slováckého verbuňku (chráněného fenoménu) a rozvinuty dosavadní administrativní a právní mechanismy České republiky, které již nyní přispívají k udržení slováckého verbuňku.

Termín: průběžně do vydání zákona

II. C) Národní ústav lidové kultury bude realizovat semináře o slováckém verbuňku určené zájemcům z řad laické i odborné veřejnosti, organizátorům a účastníkům

Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku ve Strážnici i organizátorům všech záchovných aktivit v regionech i v jednotlivých lokalitách.

Termín: každoročně seminář pro účastníky a organizátory Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice
Jednou za pět let seminář o slováckém verbuňku pro zájemce z řad široké veřejnosti.

II. D) Národní ústav lidové kultury uspořádá jednou za pět let popularizační seminář pro zájemce z řad laické veřejnosti. Jeho cílem je získat další potenciální zájemce či podporovatele k zachování tohoto mistrovského díla tradiční lidové kultury. Pravidelnými hosty tohoto semináře budou i členové Národní rady pro tradiční lidovou kulturu.

Termín: jednou za pět let

II. E) Národní ústav lidové kultury jako pořadatel Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice bude i nadále organizovat Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku. Dále bude vysílat členy odborné poroty této soutěže do porot regionálních soutěží k zajištění sjednocení hodnotících kritérií.

Bude podporovat a případně iniciovat pořádání místních soutěží, případně soutěží orientovaných na rozmanité věkové kategorie (děti, dospívající mládež, senioři).

Termín: pravidelně každoročně

II. F) Národní ústav lidové kultury uspořádá jednou za pět let seminář pro zástupce orgánů státní správy a samosprávy všech stupňů. Cílem bude získat podporovatele z řad těchto orgánů a řešit konkrétní otázky týkající se organizačního a finančního zabezpečení akcí, při nichž se verbuňk tančí.

Termín: jednou za pět let

III.) Vzdělávací aktivity Národního ústavu lidové kultury

III. A) Národní ústav lidové kultury bude působit jako výukové centrum pro tradiční mužské taneční projevy, což předpokládá i spolupráci, spoluúčast a podporu výukových aktivit jiných institucí zaměřených k problematice mužských tanečních projevů.

Národní ústav lidové kultury vytvoří a bude řídit činnost Sboru lektorů a znalců verbuňku (dále jen Sbor). Jeho členové budou vynikající znalci a tanečníci verbuňku.⁴⁶ Zároveň s tím bude přijat statut Sboru, který stanoví jeho místo v organizační struktuře Národního ústavu lidové kultury⁴⁷, náplň jeho činnosti a kompetence.

Sbor bude využíván nejen k porotcovské činnosti při Soutěži o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku, ale také k pedagogické činnosti ve speciálních kurzech pro pracovníky v terénu, kteří organizují regionální soutěže ve verbuňku či zvykoslovné aktivity jejichž organickou součástí je verbuňk, k výuce těch, kdo učí verbuňk mládež, děti ve školách, ve folklorních souborech i mimo ně. Dále bude využíván k řešení všech problémů souvisejících s realizací projektu, včetně podávání stanoviska k dotování pořizování tradičních krojů a tradičních krojových součástí a dalších nákladů potřebných k realizaci tradičních obřadních a zvykoslovných příležitostí, jejichž je verbuňk součástí. Ze své činnosti bude sbor podávat informace Národní radě pro tradiční lidovou kulturu.

Termín: pravidelně každoročně

⁴⁶ Viz 2 d. *Seznam uznávaných nositelů tradice*. V něm je uveden seznam stávajících nositelů tohoto fenoménu. Právě z tohoto okruhu se budou členové vybírat.

⁴⁷ Bude se jednat o poradní orgán ředitele Národního ústavu lidové kultury.

III. B) Národní ústav lidové kultury umožní členům sboru další vzdělávání v oboru. V rámci tohoto úsilí bude pro prohloubení hodnotové orientace při ustavení poskytnuta každému členu sboru k trvalému užívání kolekce videokazet vytvořené v rámci dosavadní činnosti Národního ústavu lidové kultury zachycující aktuální stav šesti regionálních typů Slováckého verbuňku.

K prohlubování odborné kvalifikace členů sboru bude Národní ústav lidové kultury pořádat podle potřeby pro členy sboru a adepty pro členství v něm přednášky specialistů z univerzitních, akademických a dalších specializovaných pracovišť a umožní jim účast na všech odborných a vzdělávacích aktivitách, které bude pořádat.

Národní ústav lidové kultury bude ve spolupráci se členy Sboru pořádat kurzy pro vedoucí souborů, kteří učí verbuňk v amatérských folklorních souborech dospělých i dětských, pro pracovníky státních orgánů správy a samosprávy, dále také pro lektory, kteří zajistí výuku verbuňku v tradičních lokalitách, pro zájemce mimo amatérské soubory.

Termín: jednou za tři roky

III. C) Centrum lidových tradic při Národním ústavu lidové kultury bude působit, jak je jinde uvedeno, jako pracoviště vychovávající lektory a učitele verbuňku. Přitom nahradí osobnosti, které v sobě spojovali praktickou znalost verbuňku s vysokým vědeckým potenciálem.

IV.) ediční aktivity

IV. A) Národní ústav lidové kultury bude nadále pokračovat ve vydávání publikací a audiovizuálních nosičů, notových materiálů atd. Zabezpečí tvorbu, produkci a distribuci nových metodických materiálů. Ty budou za výhodnějších finančních podmínek

k dispozici i pro potřeby výuky tělesné výchovy a zájmové činnosti školní mládeže.

Termín: každoročně

V.) popularizační a propagační aktivity

V. A) V rámci organizační struktury Centra lidových tradic vytvoří Národní ústav lidové kultury specializované pracoviště personálně vybavené specialistou public relations, jehož činnost bude zaměřena zejména na:

- včasnou a věcnou aktualizaci www portálu Národního ústavu lidové kultury informacemi a náborovými texty pro všechny akce spojené s realizací projektu,
- permanentní kvalifikovanou a efektivní spolupráci s domácími hromadnými sdělovacími prostředky všech typů, zejména audiovizuálními elektronickými médii,
- výrobu a koncepční distribuci širokého a pestrého sortimentu propagačního materiálu všeho druhu (brožury, skládačky, letáky, suvenýry, obrazové i zvukové nosiče, atd.)

Termín: trvale

• 10. *podrobný rozpočet*

I.) badatelské aktivity

I. A)

Zajistí: Ministerstvo kultury a Národní ústav lidové kultury v rámci rozpočtu.

Finanční rozvaha: 300.000 Kč/rok

I. B)

Zajistí: Ministerstvo kultury a Národní ústav lidové kultury v rámci rozpočtu.

Finanční rozvaha: 3 000.000 Kč/rok

I. C)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu a z institucionálních prostředků výzkumu a vývoje.

Finanční rozvaha: 500.000 Kč/rok

I. D)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu a z institucionálních prostředků výzkumu a vývoje.

Finanční rozvaha: 500.000 Kč/rok

II.) koordinační aktivity k udržení životnosti jevu

II. A)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury ve spolupráci s příslušnými pověřenými regionálními odbornými pracovišti, folklorními soubory, městskými a obecními úřady. Úkol bude financován v rámci rozpočtu Národního ústavu lidové kultury a z účelových prostředků určených k realizaci Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu.

Finanční rozvaha: 1 500.000 Kč/rok

II. B)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu.

Finanční rozvaha: 100.000 Kč/rok

II. C)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu.

Finanční rozvaha: 30.000 Kč/rok

II. D)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu.

Finanční rozvaha: 30.000 Kč/rok

II. E)

Krytí: rozpočet Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici

Finanční rozvaha: 100.000 Kč/rok

II. F)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury v rámci svého rozpočtu.

Finanční rozvaha: 30.000 Kč/rok

III.) Vzdělávací aktivity Národního ústavu lidové kultury

III. A)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury

Finanční rozvaha: 30.000 Kč

Krytí: granty, sponzorské dary

Krytí: státní rozpočet

III. B)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury, příp. ve spolupráci s folklorními soubory, městskými či obecními úřady

Finanční rozvaha: 2 150.000 Kč

Krytí: státní rozpočet, granty Ministerstva kultury, granty a dotace krajů a obcí, sponzorské dary

IV.) ediční aktivity

IV. A)

Koordinuje: Národní ústav lidové kultury

Finanční rozvaha: 250.000 Kč/rok

Krytí: státní rozpočet, granty, sponzorské dary

V.) popularizační a propagační aktivity

V. A)

Zajistí: Národní ústav lidové kultury

Finanční rozvaha: 500.000 Kč/rok

Krytí: státní rozpočet

Ministr kultury České republiky
Pavel Dostál

Datum:

září 2004

Zpracoval: Národní ústav lidové kultury
Předkládá: Ministerstvo kultury
Autorský kolektiv: Jan Blahůšek (vedoucí), Jitka Matuszková,
Karel Pavlišník, Jan Miroslav Krist
Konzultanti: Michal Beneš, Zuzana Malcová, Jan Krist
Praha 2004